Савина Топурска

„Тишина в позлатена рамка“

/есе/

Тишината съпровожда момента, в който настъпва съзерцанието. Погледът се съсредоточава върху определени обекти. Съзерцаваме пейзаж, картина, но също така и ситуация, която предизвиква силен интерес у нас. Подобно съзерцание може да е и нечие „тихо“ действие, при което човек взема обмислено решение и предприема граничеща с нарушаването на установените правила или противоречаща на тях постъпка.

Бил ли си в подобна ситуация на съзерцание?

…

Обикновено това се случва след продължително изчакване пред кабинет. И други чакат. Всеки е потънал в мислите си. Мъж прелиства документи, дама изпраща SMS, висок мъж поглежда към часовника и повдига вежди, а след това чупи пръсти, докато в далечината се чуват стъпки по студения мрамор. Приближават се уверено и нетърпението мигновено нараства. Предстои среща с важен събеседник.

Вратата се открехва. С поглед ни подканят да влезем. Жената, изпратила току-що съобщение, прави опит да възрази, че е първа. Отвръща ѝ се: „Има уговорен час“. Това не е лъжа. В неделя вечер наш познат позвъни и уговори срещата. Сега, пристъпваме напред пред погледите на чакащите. Не е редно, но се успокояваме, че всичко ще приключи бързо, че никой не предполага какво ще се случи, нито знае кои сме. И ако до този момент винаги сме искали да сме различни, забележими, то точно сега искаме да сме като тях – обикновените чакащи, тоест г-н Никой, за да смекчим обливащия ни срам.

Осъзнаваме, че това, което се случва сега, не е нещо, за което ще разказваме на детето си, което преди малко оставихме в училищния двор. И все пак, нали точно за неговото добро правим това, което то не би разбрало, а и което е в противовес на всяка поука от детските приказки, които му четем в тъмните часове на денонощието. Надяваме се, че един ден, ако научи за нашето деяние, наречено от закона „злоупотреба“, ще го оцени положително. Но най-добре изобщо да не научава!

Тези мисли биват прекъснати от: „Подпишете тук, и тук“. Хващаме писалката и пръстите ни отказват да се движат. Усещаме тежестта и студенината ѝ. Разглеждаме я, за да спечелим време, но ни е трудно да извършим движението, удостоверяващо идентичността ни. Пробужда се онзи въпрос: „Ами ако разберат?“.

Отхвърляме тази мисъл. Готови сме, но някой почуква на вратата. Погледът се измества от листа към секретарката, която влиза и пита с бодър глас, сякаш току-що се е завърнала от романтична среща: „Кафе или вода?“. Не получавайки отговор, тя напуска,

незасегната от случилото се. Писалката се плъзва плахо, но бързо. Подписът вече документира сделката.

Царуващата тишината рухва под напора на смеха на седящия точно срещу нас. Някой е получил онова, което е искал, а друг е платил цената на мълчанието. Смехът е повече от неуместен, но е крайно необходим, за да възобнови кръвообращението в застиналите ни вени, да върне червенината по страните ни, да съживи погледа ни и най-накрая да ни позволи да забележим лошото копие на картината „Закуска на тревата“ (1863) на Едуард Мане, висящо в пластмасова, но позлатена рамка – фалшив престиж.

…

Кой плати цената на мълчанието?

Участниците са: човекът, получаващ облагата (ние), предоставящият я (мъжът в костюм), чакащите (непознатите) и детето (отсъстващият-присъстващ).

Главният герой, обозначен с местоимението „ние“, въвлича и теб, читателю, в този всеобщ проблем. Именно „ние“ сме инициаторите на „сделката“. Тя може да има много лица и форми. „Ние“ отиваме на предварително уговорената среща, пропускайки установения ред, за да получим „услуга“ срещу облага. Ние сме тези, които получаваме, осъзнавайки, че нарушаваме закона. Реална ситуация, макар и да изглежда незначителна и лесно оправдаема. Чувството ни за нередност е единственото, което може да наруши мълчанието. А това означава да поемем отговорност не само за действията ни, но и за правилата, според които искаме да живеем.

Мъжът в костюм е извършителят на „услугата“. Така често е наричана „сделката“, за да се притъпи усещането за изгода, като бъде заменено с идея за взаимопомощ. Този мъж може да е всеки заемащ властова позиция – лекар, адвокат, учител, държавен служител и т.н. И ако „ние“ сме „г-н Никой“, той е „г-н Някой“. Някой способен да извърши нещо извън своите правомощия. Той очаква от „нас“ мълчание, за да продължи да съществува този модел, да съхрани името си, но и за да се почувстваме както специални, така и задлъжнели.

Чакащите пред кабинета олицетворяват обществото, което очаква съдействие, решение или справедливост от човек, на когото са поверили доверието си. Всеки от тях има причина да бъде там. Но те не знаят, че зад тежката врата установеният ред вече е нарушен. Те са невидимите потърпевши от една привидно незначителна злоупотреба. Точно тези микромоменти на несправедливост постепенно подкопават доверието. Всеки е виждал такива групи от непознати пред различни кабинети. Те също са част от „нас“, защото утре ние можем да сме на тяхното място. Днес сме тези, които влизат без ред, а утре – онези, които чакат някой да ги приеме. Именно те, чакащите, представляват най-голямата опасност за „мъжа в костюма“. Те са тези, които могат да реагират, да подадат сигнал, когато разберат, че правата им са нарушени.

Детето, което не присъства, но съществува единствено в „нашите“ мисли, е завръзката, без да подозира това. Зад всяка подобна „сделка“ може да стои емоционален мотив: болна майка, близък в затруднено финансово положение, личен интерес… Детето е едновременно мотив и оправдание за действието. То няма позиция по въпроса, защото не подозира какво се случва, а крехката му възраст не би му позволила да разбере и оцени ситуацията. Но то, тук, е и символ на бъдещето. Неговият глас, днес, сме „ние“. Ние трябва да му дадем пример за утрешния ден, когато то ще трябва да решава дали да подпише, или да откаже подобна „сделка“.

Накрая разбираме, че цената на мълчанието рядко се изчерпва с материална облага. Тя се измерва с онова, което губим – доверие, достойнство и вярност в собствените си убеждения. Затова отказът от участие и ясното изразяване на недоволство са прояви на лична отговорност и критическа преценка, от които всички имаме нужда. Именно тук се крие парадоксът на мълчанието като сделка. Думата „корупция“ е табу, което някой не се осмелява да назове открито и това заслужава да бъде променено.